

Хашимова А.К.

**БАНКРОТТУК (КУДУРЕТСИЗДИК)
ЧӨЙРӨСҮНДӨГҮ УКУКТУК МАМИЛЕЛЕРДИН
БӨТӨНЧӨЛҮКТӨРҮ**

Хашимова А.К.

**ОСОБЕННОСТИ ПРАВООТНОШЕНИЙ СФЕРЫ
БАНКРОТСТВА (НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ)**

A.K. Khashimova

**FEATURES OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD
OF BANKRUPTCY (INSOLVENCY)**

УДК: 343.535.1

Бул макалы банкроттук (кудуретсиздик) та-таал социалдык-экономикалык феномен катары, кээ бирде карыз тараптын мулку менен байланышпаган ар кандай факторлордун иш аракетинин жыйынтыгына арналган. Банкроттук (кудуретсиздиктин) юридикалык табияты насыя берүүчүнүн алдында жооп бере албаган карыз тараптын мүлкүнүн абалында тамырланат деген жөнүндө суроолор каралган. Автор тарабынан бул макала чегинде банкроттук (кудуретсиздик) чөйрөсүндөгү укуктук мамилелердин бөтөнчөлүктөрү каралган. Алар өзүнө укуктук жөнгө салуунун предметинин өзгөчөлүгүн, субъектилик курамдын бөтөнчөлүгүн, банкроттук (кудуретсиздик) менен байланышкан укуктук мамилелердин пайда болушунун, өзгөрүшүнүн жана токтотулушунун негиздеринин өзгөчөлүгүн, банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин мазмунунун өзгөчөлүгүн, банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин түзүмүнүн бөтөнчөлүгүн, Банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин субъектилеринин укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыгын коргоонун ыкмаларынын жана каражаттарынын өзгөчөлүгүн камтыйт.

Негизги сөздөр: банкроттук, кудуретсиздик, конкурстук укук, конкурстук процесс, укуктук жөнгө салуу, карыз, насыя берүүчү, карыз тарап, соттук тартип.

Данная статья посвящена банкротству (несостоятельности) – как сложному социально-экономическому феномену, являющимся результатом действия различных факторов, иногда совсем не

связанных с «погрешностями» имущества должника. Были затронуты вопросы того, что юридическая природа банкротства (несостоятельности) коренится в состоянии имущества должника, не позволяющем исполнить обязательства перед кредиторами. Автором в рамках данной статьи рассмотрены особенности правоотношений в сфере банкротства (несостоятельности), которые включают в себя специфику предмета правового регулирования, особенности субъектного состава, специфику оснований возникновения, изменения и прекращения правоотношений, возникающих в связи с банкротством (несостоятельностью), специфику содержания правоотношений банкротства (несостоятельности), особенности структуры правоотношений банкротства (несостоятельности), специфику способов и средств защиты прав и законных интересов субъектов правоотношений банкротства (несостоятельности).

Ключевые слова: банкротство, несостоятельность, конкурсное право, конкурсный процесс, правовое регулирование, долг, кредитор, должник, судебный порядок.

This article is devoted to bankruptcy (insolvency) - as a complex socio-economic phenomenon, which is the result of various factors, sometimes completely unrelated to the "errors" of the debtor's property. Questions were raised that the legal nature of bankruptcy (insolvency) is rooted in the state of the property of the debtor, which does not allow to fulfill obligations to creditors. The author, in the framework of this article, considers the features of legal relations in the field of bankruptcy (insolvency). Which include the specifics of the subject

of legal regulation, the specifics of the subject composition, the specifics of the grounds for the emergence, change and termination of legal relations arising in connection with bankruptcy (insolvency), the specifics of the content of legal relations of bankruptcy (insolvency), the specifics of the structure of legal relations of bankruptcy (insolvency), the specifics of the methods and means of protecting the rights and legitimate interests of subjects of legal relations bankruptcy (insolvency).

Key words: *bankruptcy, insolvency, bankruptcy law, bankruptcy process, legal regulation, debt, creditor, debtor, court order.*

Илимде азыркы учурда банкроттук мамилелерге ылайык, көпчүлүк тарабынан кабылданган мамиле конкурстук деп, ал эми ушул мамилелерди жөнгө салган укуктук ченемдердин системасы – конкурстук укук болуп саналат. Ошентип, М.В.Телюкина [1, с. 60] конкурстук укукту насыя берүүчүлөрдүн жана үчүнчү жактардын талаптарын канааттандыруу үчүн карыз тараптын мүлкү жетиштүү болбогондо, белгилүү-бир көлөмдөгү милденттемелерин кандайдыр-бир убакыттын ичинде аткарбаган карыз тараптын кудуретсиздиги (банкроттугу) жөнүндөгү окуу катары аныктайт». Ю.С. Юлова да бул көз карашты колдойт [2, с. 18].

Белгилей кетүүчү жагдай, мындай сунуш алгылыктуу жана негиздүү. «Конкурстук укук» түшүнүгүн «банкроттук (кудуретсиздик) институту» категориясы менен катар колдонуу керекпи, же анын ордуна колдонуу керекпи – маселе ушунда.

Аны менен бирге айрым авторлор кудуретсиздик мамилелерин билдирүү үчүн башкадагы түшүнүктөрдү пайдаланышат.

С. Рухтин карыз тараптын кудуретсиздиги менен байланышкан мамилелердин бүтүндөй комплексин «банкроттук мамилелер» деп атайт [3, с. 26].

В.Ф. Попондопулонун көз карашы да көңүл бурууга арзыйт, ал карыз тараптын кудуретсиздигинин (банкроттугунун) алкагында пайда болуучу мамилелердин эки түрүн бөлүп көрсөтөт: 1) белгилүү-бир кезекте карыз тараптын мүлкүнүн эсебинен насыя берүүчүлөрдүн

талабынын өлчөмү боюнча кудуретсиз карыз тарап менен насыя берүүчүлөрдүн ортосундагы мамилелер (адат институтун түзгөн мамилелерди жөнгө салуучу ченемдер – конкурстук укук); 2) арбитраждык сот менен конкурстук укуктун субъектилеринин (кудуретсиз карыз тарап менен анын насыя берүүчүлөрүнүн) ортосундагы мамилелер (мындай мамилелерди жөнгө салуучу ченемдер банкроттуктун коомдук мыйзамдарынын институтун түзөт) [4, с. 124].

Ар түрдүү ыкмалардын жардамы менен, анын ичинде анын бөтөнчөлүктөрүн ажыратуу жана изилдөө аркылуу кандайдыр-бир кубулуштун маңызын аныктоо мүмкүн болот [5, с. 145].

Дал ушул каралып жаткан мамилелердин бөтөнчөлүктөрү эң аягында банкроттук (кудуретсиздик) институтунун өзгөчөлүгүн, укуктук жөнгө салуу механизмдин, анын түзүмдүк элементтерин аныктайт.

Укуктук адабияттарда азыркы учурда укуктук мамилелерди талдоого ылайык кудуретсиздик менен байланышкан мамиле өкүм сүрүп жатат, ал өзүнө анын өзгөчөлүктөрүн аныктоону да кучагына алат.

Биздин көз караш боюнча, банкроттук (кудуретсиздик) чөйрөсүндөгү укуктук мамилелердин бөтөнчөлүктөрүнүн катарына төмөнкүлөрдү кийирүүгө болот:

- Укуктук жөнгө салуунун предметинин өзгөчө белгисин;
- Субъектилик курамдын бөтөнчөлүгүн;
- Банкроттук (кудуретсиздик) менен байланышкан укуктук мамилелердин пайда болушунун, өзгөрүшүнүн жана токтотулушунун негиздеринин өзгөчө белгисин;
- Банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин мазмунунун өзгөчө белгисин;
- Банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин түзүмүнүн бөтөнчөлүгүн;
- Банкроттук (кудуретсиздик) укуктук мамилелеринин субъектилеринин укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыгын коргоонун ыкмаларынын жана каражаттарынын өзгөчө белгисин.

Алардын кээ бирлерине токтоло кетели.

Укуктук жөнгө салуунун предметинин өзгөчө белгиси. Азыркы авторлордун көпчүлүгү банкроттук (кудуретсиздик) мамилелерин изилдөөдө банкроттук (кудуретсиздик) институтунун эмес, конкурстук укуктун предметтик өзгөчөлүгүн белгилешет.

Атап айтканда, Ю.С. Юлова конкурстук укуктун предмети катары банкроттук институтунун ченемдери менен жөнгө салынуучу банкроттук жана аны алдын-алуу менен байланышкан коомдук мамилелерди көрсөтөт [92, с. 19]. Конкурстук укукту укуктук жөнгө салуунун предметин аныктоодо авторлор аны негизинен мүлктүк мамилелер түзөт деген көз карашта. Бул бүтүм каршы пикирди жаратпайт, бирок аны менен бирге, кээ бир жагдайларды эске албай коюуга болбойт.

Жогоруда айтылгандарга байланыштуу, белгилүү-бир шарттарда өнүккөн мамилелерди чагылдырган белгилүү-бир өзгөчөлүгү бар мүлктүк мамилелер банкроттук институтун укуктук жөнгө салуунун предмети болуп саналат [2, с. 147]:

а) Банкроттуктун (кудуретсиздиктин) өзгөчөлүктөрү туура келген карыз тараптын аткарган милдеттенмелери болсо;

б) Насыя берүүчүлөрдүн талаптарын толук бойдон канааттандыруу үчүн карыз тараптын мүлкү жетишпесе;

с) Насыя берүүчүлөрдүн укуктарынын атаандаштыгы (кагылышы) чындап бар болгондо;

д) Насыя берүүчүлөр менен карыз тараптын ортосунда чечилбеген кызыкчылыктардын кагылышуусу болгондо;

е) Насыя берүүчүлөрдүн талаптарын канааттандыруунун өзгөчө тартиби орнотулганда.

Дал ушул бөтөнчөлүк банкроттук (кудуретсиздик) институтун укуктук жөнгө салуунун предметинин өзүнчөлүгүн аныктайт жана «карыз тарап кудуретсиз болгон шарттагы экономикалык кызыкчылыктарды жүзөгө ашырууда бардык насыя берүүчүлөргө бирдей укуктук

мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө багытталган жеке мамилелерге коомдук-укуктук кийлигишүүлөрдү алып келген мүлктүк талаптарды карыз тарапка карата өзгөчө режимдин» түзүлүшүнө таасирин тийгизет [6, с. 8].

Укуктук жөнгө салуунун предметинин өзгөчө белгиси банкроттуктун (кудуретсиздиктин) алкагында келип чыккан мамилелердин субъектилик курамынын өзгөчөлүгүн да аныктайт.

Банкрот тууралуу ишке катышкан тараптардын курамы кеңири. Андай тараптардын катарына буларды кошууга болот [7, Ст. 27-3]:

- арыз ээси (карыз тарап, насыя берүүчү же насыя берүүчүлөр, банкрот иштери боюнча мамлекеттик орган);

- карыз тарап (карыз тарап – жаран же юридикалык жак);

- насыя берүүчү же насыя берүүчүлөр (ар кандай физикалык жана юридикалык жактар);

- кызыкдар тараптар (акционерлер, үлүш ээлери, катышуучулар).

Мындан сырткары, банкроттук жөнүндөгү мыйзамда администратор, эксперттер, котормочулар, күбөлөр жана башкалар катыша алышары каралган [7, Ст. 27-4].

Банкроттук (кудуретсиздик) алкагындагы укуктук мамилелердин өзүнүн динамикасы аны түзгөн элементтерге таасир көрсөтөт. Аны менен бирге, каралып жаткан укуктук мамилелер кыйыр түрдө ишке ашат:

- субъектилик курамдын динамикасы аркылуу;

- конкурстук мамилелердин субъектилеринин укуктарынын жана милдеттеринин динамикасы аркылуу;

- процедуралык механизмдин өнүгүшү аркылуу;

- процесстин катышуучулары тарабынан кабыл алынган чечимдердин динамикасы аркылуу.

Укуктук мамилелердин динамикасына процесстин катышуучулары тарабынан кабыл алынган чечимдерди талдап чыгып, алар катышуучулардын укуктарын жана милдеттерин

белгилөөгө, өзгөртүүгө жана токтотууга багытталганын моюнга алуу кажет.

Көп учурда укуктук мамилелердин пайда болушунун, өзгөрүшүнүн жана токтотулушунун негизин бүтүм түзүүгө, белгилүү-бир юридикалык кесепеттерге дуушар кылган администрациялык актыны чыгарууга, укуктук жосун жасоого тиешеси бар бир жагдай менен, бир юридикалык факты менен байланыштырышат.

Карыз тарапты банкрот деп табууга байланышкан мамилелердин пайда болушу үчүн табиятынан өзгөчө юридикалык фактылардын жыйналышы зарыл.

Биздин көз карашыбыз боюнча, көрсөтүлгөн юридикалык фактыларды эки топко бөлүп кароого болот:

- а) Иш жүзүндөгү;
- б) Формалдуу.

Иш жүзүндөгү юридикалык фактылар карыз тараптын белгилүү-бир мөөнөт ичинде өз карыздарын төлөөгө мүмкүнчүлүгү жок экенин, ошондой эле насыя берүүчүлөрдүн талаптарын чектелген тартипте канааттандырууга мүмкүнчүлүгү жок экенин тастыктаган жагдайлар.

Формалдуу юридикалык фактылардын катарына процесстик аракеттерди кошсо болот, атап айтканда, карыз тарапты банкрот деп табуу тууралуу арыз менен кайрылуу; банкроттук жөнүндөгү ишти демилгелөө тууралуу соттун чыгарган чечими ж.б.

Банкроттук тууралуу мыйзамдардын ченемдерин аткаруу алкагындагы белгилүү-бир өзгөчөлүктөрү менен банкроттук (кудуретсиздик) чөйрөсүндө пайда болгон, укуктук мамилелердин катышуучуларынын субъектилик укуктарын жана юридикалык милдеттенмелерин ишке ашыруу бөтөнчөлүгүндө көрсөтүлгөн укуктук мамилелердин мазмуну дагы айырмаланып турат.

Калыптанып калган көз карашка ылайык, укуктук мамилелердин мазмуну анын субъектилик укуктарын жана милдеттенмелерин түзөт [8, с. 174-175; 9, с. 666; 10, с. 295].

Дал ушул мамиле банкроттуктун (кудуретсиздиктин) алкагында келип чыккан укуктук мамилелердин мазмунунун өзгөчөлүктөрүн изилдөөдө негиз болуп берет.

Мыйзам чыгаруучу процесстин катышуучуларын укуктарын жана милдеттерин өзгөчө бөлүп көрсөтөт. Бул укук-милдеттер банкроттук процедуранын биринен экинчисине өтүшүнө жараша пайда болуп, өзгөрүп, токтоп калышы мүмкүн.

Каралып жаткан укуктук мамилелердин субъектилеринин укуктарынын жана милдеттеринин өз ара шартталышы жана байланышы карыз тараптын кудуретсиздиги менен байланышкан укуктук мамилелердин түзүмүн изилдөөнүн, ошондой эле ошол түзүмдүн өзгөчөлүктөрүн аныктоонун көйгөйүн актуалдаштырат [5, с. 156].

Ушул категориянын маңызын түшүнүүгө карата калыптанган мамилеге ылайык, укуктук мамиленин өзү жана анын түзүмү – ар кандай тартиптеги көрүнүш экенин белгилеп кетүү кажет. Укуктук мамиленин түзүмү – коомдук мамиленин өзү эмес, болгону ««өзөктөн өткөн» укуктук байланыш катары жана анын тышкы дүйнө менен болгон байланышын чындык деп кабылдоочу каражат катары каралган укуктук мамиленин» көрсөткүчү [11, с. 411].

Конкурстук процесстин алкагында насыя берүүчүлөрдүн укуктары белгилүү-бир биримдикте топтолот: насыя берүүчүлөр карыз тарапка карата жалпы укукка ээ. Насыя берүүчүлөрдүн «жалпы укугу» насыя берүүчүлөрдүн жыйынынын жана комитетинин чечимдеринде көрсөтүлгөн «жалпы» эркти билдирүү менен ишке ашат. Насыя берүүчүлөрдүн жыйындарында чечимдерди кабыл алууда насыя берүүчүлөрдүн саны менен эмес, алардын карыз тарапка койгон талаптарынын суммасы менен аныкталган насыя берүүчүлөрдүн көпчүлүгүнүн пикири эске алынат.

Тең укуктуулук принцибин ишке ашыруунун өзгөчөлүгү менен кошо, банкроттук процедураларын жүргүзүүнүн жүрүшүндө ар бир насыя берүүчүгө бирдей мүмкүнчүлүк түзүлөрү

кепилденбейт, анткени мыйзам чыгаруучу белгилүү-бир насыя берүүчүнүн жеке эмес, насыя берүүчүлөрдүн жалпы (жалпылашкан) кызыкчылыгын коргоого алат.

Банкроттуктун (кудуретсиздиктин) алкагында келип чыккан мамилелерге мүнөздүү өзгөчөлүктөрдүн бири катары бул процесстин субъектилеринин укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоонун ыкмаларынын жана каражаттарынын өз алдынчалуулугу таанылышы керек.

Карыз тарапка насыя берүүчү тарабынан коюлган талаптар конкурстук процеске мүнөздүү болгон материалдык ченемдерди коргоонун атайын ыкмаларынын бири болуп саналат.

Адабияттар:

1. Телюкина, М.В. Основы конкурсного права [Текст] / М.В. Телюкина. - М.: Волтерс Клувер, 2004. - 560 с.
2. Юлова Е.С. Правовое регулирование несостоятельности (банкротства) / учебник и практикум. - Москва: Юрайт, 2019. - 413 с.
3. Рухтин С. Правоспособность несостоятельного юридического лица // Российская юстиция. 2001. №7. - С. 26.
4. Попондопуло В.Ф. Коммерческое право: Учебник. С. 124. 5. Шершеневич Г.Ф. Учение о несостоятельности. Казань, 1890. - С. 75.
5. Несостоятельность (банкротство): Учебный курс. В 2 т. / Под ред. С.А. Карелиной. Т.1. - М.: Статут, 2019. - 925 с.
6. Химичев В. Осуществление и защита гражданских прав при несостоятельности (банкротстве). - М., 2006. - С.8.
7. Кыргызская Республика. Закон “О банкротстве (несостоятельности)” [Текст]: [от 15 октября 1997 года №74] // Эркинтоо. - 1997. - 31 октября. - №101-104.
8. Красавчиков О.А. Гражданско-правовой договор: понятие, содержание и функции // Антология уральской цивилистики. 1925-1989: Сб. статей. - С 174-175.
9. Иоффе О.С. Спорные вопросы учения о правоотношении // Избранные труды по гражданскому праву. - С. 666.
10. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Кн.1. Общие положения. - С. 295.
11. Чеговадзе Л.А. Структура и состояние гражданского правоотношения. - М., 2004. - С. 411.